

Türkiye’de Engelli Bireylerin Uzaktan Eğitimi Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi

Analysis of Post-Graduate Theses Conducted in Turkey about Distance Education of the Disabled Individuals

Sinem KARABEY, Zeynep TURAN, M. Emre KESKİN, Vecihi YİĞİT

Öz

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de engelli bireylerin uzaktan eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin yöntemsel eğilimlerini, türlerini, tezlerde incelenen engel durumlarını, konularını, ders alanı ve değişken türlerini belirlemektir. Bu amaçla Türkiye Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) ulusal tez merkezinde yer alan lisansüstü tezler taranmış ve on dört adet lisansüstü tez analiz edilmiştir. İçerik analizi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada ulusal tez merkezinden indirilen lisansüstü tezler araştırmacılar tarafından hazırlanan analiz formu kullanılarak analiz edildi. Çalışma sonucunda, engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan ilk tezin 1986 yılına ait olduğu ve 2000’li yıllarda az da olsa tez sayısının arttığı görülmektedir. İncelenen tezlerde en çok nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Tezlerin örneklem grubunu ise en çok zihinsel engelli bireylerin oluşturduğu tespit edildi. İncelenen tezlerin en çok yüksek lisans tezi düzeyinde ve bilgisayar mühendisliği anabilim dalı bünyesinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca, çalışma sonucunda yapılan tezlerin en çok Trakya ve Anadolu Üniversitelerinde yürütüldüğü görülmektedir. Sonuç olarak, konu ile ilgili yapılan lisansüstü tez sayısının az olduğu belirlenmiş ve araştırmacılara yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Engelli bireyler, Uzaktan eğitim, Yüksek lisans tezi, Doktora tezi, İçerik analizi

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze the post-graduate theses conducted in Turkey about distance education of the disabled individuals in terms of methodological trends, type of the study, examined disability types, subjects, course areas, and variable types. For this purpose, post-graduate theses listed in national theses database centers of Council of Higher Education of Turkey were reviewed, and as a result of this review, 14 post-graduate theses were analyzed. The content analysis method was used as a research methodology in this study. Theses downloaded from the national theses database center were analyzed using the analysis forms prepared by the researchers. Consequently, it was observed that the first thesis about the distance education of the disabled individuals was conducted in 1986, and there was a slight increase in the number of theses during the 2000’s. Besides, it was observed that quantitative and qualitative research methods were mostly used in the theses. It was also determined that the sample groups of the studies were mostly formed by mentally disabled individuals. It

Karabey S., Turan Z., Keskin M. E., & Yiğit V., (2020). Türkiye’de engelli bireylerin uzaktan eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 10(2), 215-223. <https://doi.org/10.5961/jhes.2020.383>

Sinem KARABEY

ORCID ID: 0000-0002-8925-9486

Atatürk Üniversitesi, Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Erzurum, Türkiye

Ataturk University, Distance Education Application and Research Center, Erzurum, Turkey

Zeynep TURAN (✉)

ORCID ID: 0000-0002-9021-4680

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Erzurum, Türkiye

Ataturk University, Kazim Karabekir Faculty of Education, Department of Computer and Instructional Technologies Education, Erzurum- Turkey

zeynepatauniv@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received : 20.11.2019

Kabul Tarihi/Accepted : 12.04.2020

M. Emre KESKİN

ORCID ID: 0000-0001-9381-123X

Atatürk Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü, Erzurum, Türkiye

Ataturk University, Faculty of Engineering, Department of Industrial Engineering, Erzurum, Turkey

Vecihi YİĞİT

ORCID ID: 0000-0003-0625-3140

Atatürk Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü, Erzurum, Türkiye

Ataturk University, Faculty of Engineering, Department of Industrial Engineering, Erzurum, Turkey

was found that the theses were mostly at the master of science level and mostly conducted in computer science departments. In addition to this, it was seen that the studies were mostly conducted in Trakya and Anadolu Universities. Finally, as a result of this study, it was found that the number of studies about the distance education of disabled individuals was low, and some suggestions were made for the interested researchers.

Keywords: Disabled individuals, Distance education, Master thesis, Doctoral thesis, Content analysis

GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler hayatın her alanında olduğu gibi eğitim ortamlarında da değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu teknolojik gelişmeler ışığında bireylerin eğitiminde, uzaktan eğitim ve e-öğrenme ortamları ön plana çıkmıştır. Bu ortamlarda eğitim-öğretim faaliyetleri internet üzerinden yürütülmektedir (Pearson & Trinidad, 2005). Uzaktan eğitim; eğitimde fırsat eşitliği sağlayan, her yaşta bireyin istedikleri zaman ve mekânda eğitim almalarına imkan sunan, toplumların veya bireylerin amaçlarını gerçekleştirme ve öğrenme deneyimi kazanmaları konusunda katkı sağlayan, eğitim teknolojileri ile desteklenmiş bireysel öğrenmeyi destekleyen bir eğitim faaliyetidir (Seale, 2013; Tandy & Meacham, 2009). Uzaktan eğitim zaman ve mekân açısından sağladığı avantajlarla bireylerin eğitim alma olanaklarını kapsamlı bir şekilde artırmaktadır. Uzaktan eğitim, mekânsal olarak ayrı yerlerde bulunan, çeşitli engellere sahip bireylere veya sosyo-ekonomik durumu farklı bireylere eğitimde fırsat eşitliği sunarak bilgiye kolayca ulaşma imkânı sağlamaktadır (Başar, Arslan, Günsel & Akpınar, 2019; Burdette & Greer, 2014). Özellikle bu olanaklar engelli bireyler açısından düşünüldüğünde, uzaktan eğitim ortamlarının bu bireyler için oldukça önemli olduğu söylenebilir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2019 verileri incelendiğinde Türkiye'deki engelli bireylerin toplumun %12.29'unu oluşturduğu görülmektedir. Bu doğrultuda engelli bireylerin toplumdaki oranı düşünüldüğünde, toplumda engel durumu olmayan bireylerle eşit şartlara sahip olmaları için özellikle eğitim süreçlerinin desteklenmesi önem arz etmektedir (Kinash, Crichton & Kim-Rupnow, 2004). Bu doğrultuda, engelli bireylerin uzaktan eğitim sistemleri ile desteklenmesinin etkili öğrenme ortamları tasarlamak ve kaynakların ekonomik bir şekilde kullanılması açılarından önemli olduğu söylenebilir (Allen & Coney, 2017; Thind, Stevens & Waters, 2016). Nitekim, uzaktan eğitim ortamları, engelli bireyler de dahil olmak üzere toplumda genel olarak eğitim olanaklarına erişilebilirliği artırmıştır (Burdette & Greer, 2014; Kinash, Crichton & Kim-Rupnow, 2004; Seale, 2013). Özellikle engelli bireyler istihdam fırsatlarına sahip olmak veya mevcut çalışma koşullarını iyileştirmek amacıyla uzaktan öğrenim görmeyi tercih etmektedirler (Allen & Coney, 2017; Thind, Stevens & Waters, 2016). Alanda yapılan bilimsel çalışmalar incelendiğinde, ilkökul, ortaokul, lise ve yüksek öğretim düzeyinde öğrenim gören engelli bireylerin ya tamamen uzaktan ya da karma öğrenme ortamlarında, uzaktan eğitim teknolojilerini kullandıkları görülmektedir (Watson et al., 2013).

Teknolojik araçların yaygınlığı ve kullanım kolaylığı, engelli bireylerin hem öğrenme zorluklarını hem de kişiler arası becerilerle ilgili engelleri aşma kabiliyetlerini desteklemeye yardımcı olmaktadır (Heiman & Shemesh, 2012). Engelli bireyler, engel

türlerine göre yaşamın her alanında farklı zorluklarla karşılaşmaktadır. Uzaktan eğitim kaynaklarının sunmuş olduğu teknoloji destekli eğitim sayesinde bu zorluklar ortadan kaldırılabılır ya da azaltılabilir. Örneğin; fiziksel engel durumu olan bir birey mekânsal açıdan eğitim olanaklarına ulaşmakta zorluk yaşayabilir. Bununla beraber zihinsel ya da görme engeli bulunan bir birey de esnek öğrenme imkanı sunan uzaktan eğitim ortamlarında farklı türdeki multimedya (ses, resim, yazı vb.) öğeler içeren materyallerle daha etkili öğrenme olanağı yakalayabilir (Yıldız, 2010). Çevrimiçi öğrenme ortamlarında kendi öğrenme süreçlerini düzenleyen ve yönlendiren bireylerin daha başarılı olduğu belirtilmektedir (Artino & Stephens, 2009; Yükseltürk & Bulut, 2007).

Bu doğrultuda, uzaktan eğitimin tüm engelli öğrenciler için eşit, açık ve kolay erişilen öğrenme ortamları sağladığı söylenebilir (Aksal, 2015; Altınay, Dagli & Altınay, 2017). Ayrıca uzaktan eğitim engelli bireylere sunduğu eğitim fırsatlarının yanı sıra, güvenli ve etkileşimli öğrenme ortamları aracılığıyla öğrencilerin sosyalleşmesini sağlamaktadır (Muilenburg & Berge, 2005).

Engellilerin uzaktan eğitimi konusunda yapılan çalışmalarda uzaktan eğitimin engellilerin eğitiminde birçok avantaja sahip olduğu belirtilmektedir. Örneğin; Graham ve Harris (2013) tarafından yapılan çalışmada engelli bireylerin uzaktan eğitiminde öğrencilerin ihtiyaç duydukları, engel durumlarını minimum düzeye indirgeyecek destek teknolojilerinin ders içeriklerine ve tüm öğrenme ortamlarına dahil edilmesinin bireylerin öğrenme çıktıları üzerinde olumlu etkisinin bulunduğu görülmektedir. Muilenburg ve Berge (2005) ise yaptıkları çalışmada engelli bireylerin uzaktan eğitim ortamında öğrenim gördükten sonra önceki durumlarına göre algılanan engel durumlarında belirgin düzeyde düşüş olduğunu, engel durumlarının çevrimiçi kurslarla minimum düzeye düştüğünü belirtmektedirler. Topaloğlu (2008) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise eğitilebilir zihinsel engelli bireylerden oluşan kontrol ve deney gruplu nicel bir çalışma tasarlanmış ve gruplardan birinde uzaktan eğitim portalı üzerinden, diğerinde ise geleneksel yöntem kullanılarak öğretim faaliyetleri sürdürülmüştür. Çalışmanın sonucunda kullanılan iki farklı öğretim yöntemi karşılaştırılmış ve uzaktan eğitim portalı ile desteklenen grubun matematik dersinde daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Sakarya (2011) tarafından yapılan çalışmada uzaktan eğitim ortamlarının tüm bireyler için mekân sınırlamasını ortadan kaldırması, maliyet ve zaman tasarrufu sağlaması gibi özellikleri kullanılarak zihinsel engelli bireyler için bir ders tasarımı yapılmış, uygulama sonucunda engelli bireylerin Hayat Bilgisi dersinde kısa sürede daha kolay ve verimli öğrenme süreci geçirdikleri, derslere istekli bir şekilde katıldıkları belirtilmiştir.

Engelli bireylerin uzaktan eğitimi ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmış olsa da bunları toparlayıcı nitelikte kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Göker ve Tekedere (2016) yaptıkları içerik analizi çalışmasında engellilere yönelik e-öğrenme ortamları konusunda 2015 yılına kadar yapılan lisansüstü tezleri incelemişlerdir. Bu araştırmada e-öğrenme ve uzaktan eğitim konularının birlikte ele alındığı tezlerin yöntem, ders alanları, konuları ve değişkenleri açısından incelenmediği görülmüştür (Göker & Tekedere, 2016). İçerik analizi çalışmaları daha fazla araştırmaya ışık tutarak herhangi bir alanda yapılan çalışmalarını sentezler ve girişimleri teşvik eder (Yıldırım & Şimşek, 2006). Bu çalışmanın araştırmacılara bir yol haritası niteliğinde, konu ile ilgili araştırma eğilimleri ve alandaki önemli konular açısından derinlemesine bilgi sağlayacağı düşünülmektedir. Alanda yayınlanan tezlerin incelenmesinin, çalışmaların kapsamını, güçlü ve zayıf yanlarını belirleyerek; gelecekte ne tür araştırmalara ihtiyaç duyulabileceği konusunda önemli katkılar sağlayacağı söylenebilir (Tosuntaş, Emirtekin & Süral, 2019). Bu nedenle, bu çalışmanın gelecekteki araştırmalar için öneriler sunarak engelli bireylerin uzaktan eğitimi konusunda yapılan tezlerin daha derin bir şekilde anlaşılmasına, bu konuda ileride yapılması planlanan tez çalışması veya araştırmalara katkıda bulunacağına inanılmaktadır. Bu bağlamda araştırmacının amacı, Türkiye’de engelli bireylerin uzaktan eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin yöntemsel eğilimlerini, türlerini, tezlerde incelenen engel durumlarını, konuları, ders alanı ve değişken türlerini incelemektir. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında aşağıda yer alan araştırma sorularına cevap aranacaktır:

Türkiye’de engelli bireylerin uzaktan eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin;

- Yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- Türlerine göre dağılımı nasıldır?
- Yapıldığı üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- Yapıldığı anabilim dallarına göre dağılımı nasıldır?
- Örneklem gruplarına göre dağılımı nasıldır?
- Çalışılan engel türlerine göre dağılımı nasıldır?
- Çalışılan konulara göre dağılımı nasıldır?
- İncelenen ders alanına göre dağılımı nasıldır?
- İncelenen değişken türlerine göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesini amaçlayan bu çalışma içerik analizi yöntemi temel alınarak gerçekleştirildi. İçerik analizi, kapsamlı verilerin sistematik bir şekilde incelenerek sadeleştirilmesini ve özetlenmesini sağlayan bilimsel bir yöntemdir (Cohen, Manion & Morrison, 2007). Ayrıca, içerik analiz yöntemi metinlerin belirli kurallar dahilinde incelenerek kategorilere dönüştürülmesini sağlayan tekrarlanabilir bir yöntemdir (Stemler, 2001).

Veri Toplama

12 Eylül 2019 tarihinde Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ulusal tez

merkezinde Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezler arandı. Bu doğrultuda, ulusal tez merkezinin “Gelişmiş Tarama” seçeneği kullanılarak yapılan aramada anahtar kelime olarak; “uzaktan”, “engelli”, “distance education” ve “özel eğitim” kelimeleri kullanıldı. Yapılan tarama sonucunda konu ile ilişkili toplam on dört adet lisansüstü teze ulaşıldı.

Veri Analizi

Çalışmanın verilerini oluşturan lisansüstü tezler araştırmacıların biri tarafından analiz edildi ve bir diğer araştırmacı tarafından da kontrol edilerek yapılan analizlerin güvenilirliğinin artırılması hedeflendi. Veri analiz yöntemi olarak, içerik analizinin kullanıldığı bu çalışmada, öncelikle Microsoft Word programı kullanılarak, bir analiz formu oluşturulmuş ve formda araştırma sorularının cevaplanmasını sağlayacak bölümlere yer verilmiştir. Form içindeki bu bölümler: tez numarası, tez adı, tez türü, tezin yapıldığı üniversite, tezin yapıldığı anabilim dalı, tezin yılı, tezin yöntemi, tezin örnekleme, tezde çalışılan engellilik türü, tezin konusu, tezde çalışılan ders/disiplin alanı ve tezde incelenen değişkenler şeklindedir. Tezler dikkatli bir şekilde okunarak her tez için hazırlanan bu form ayrı ayrı dolduruldu. Daha sonra Microsoft Excel programı kullanılarak formda yer alan bilgiler kod, kategori ve grafiklere dönüştürüldü. Bu araştırmada içerik analizi yöntemiyle incelenen tezlerin verileri betimsel olarak grafik ve tablolar aracılığıyla sunulmuştur.

BULGULAR

Bu araştırmacının verilerini oluşturan, Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili, YÖK ulusal tez merkezinde yapılan tarama sonucunda belirlenen lisansüstü tezler analiz edilmiş ve analiz sonucunda elde edilen bulgular araştırma soruları temel alınarak aşağıda sunulmuştur.

Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

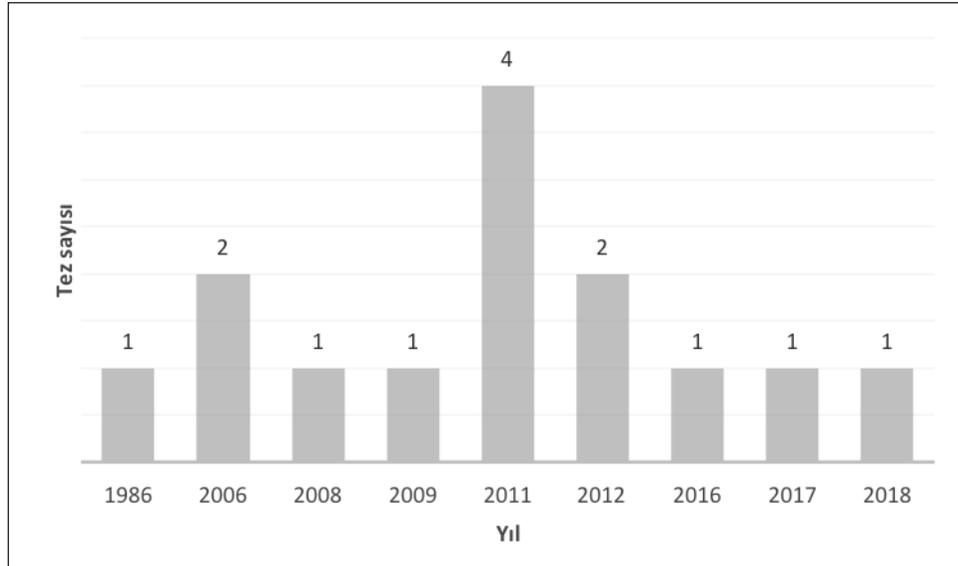
Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı Şekil 1’de sunulduğu gibidir. Şekil 1’de de görüldüğü gibi toplam on dört adet lisansüstü teze ulaşıldı. Şekil 1 incelendiğinde konu ile ilgili ilk tezin 1986 yılında yapıldığı ve 2000’li yıllarda konu ile ilgili yapılan tez sayısının az da olsa bir artış gösterdiği, günümüze kadar en fazla 2011 yılında tez yapıldığı görülmektedir.

Tezlerde Kullanılan Yöntemlerin Dağılımı

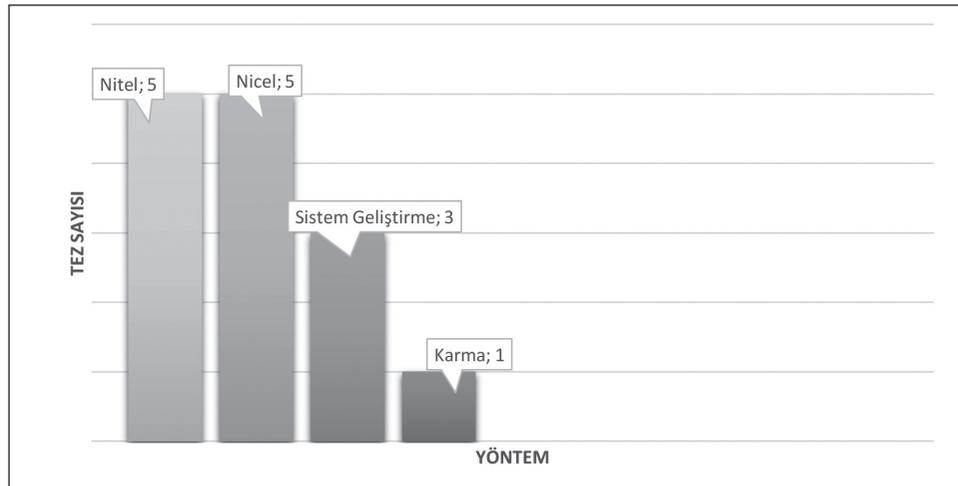
Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde kullanılan yöntemlerin dağılımı Şekil 2’de sunulduğu gibidir. Şekil 2’de tezlerde en fazla nitel (n=5) ve nicel (n=5) araştırma yöntemlerinin kullanıldığı, daha sonra ise teknik olarak bir ortamın geliştirildiği sistem geliştirme çalışmaları (n=3) ve karma araştırma yönteminin (n=1) kullanıldığı görülmektedir.

Tezlerin Tür Olarak Dağılımı

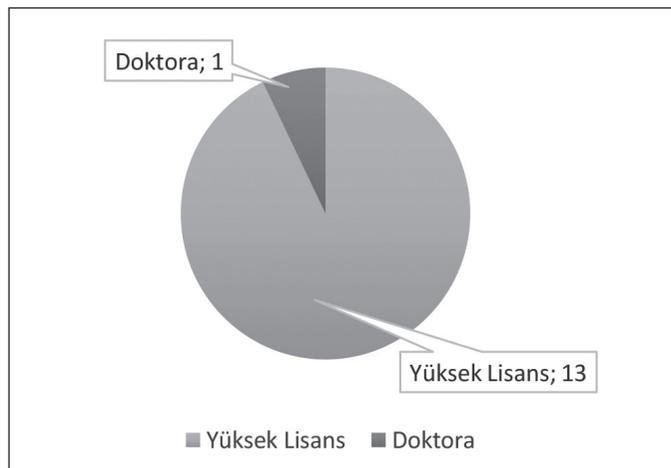
Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin türleri Şekil 3’te sunulduğu gibidir. Şekil 3 incelendiğinde bu konuda yapılan tezlerin en fazla yüksek lisans (n=13) düzeyinde olduğu, doktora düzeyinde ise yalnızca bir tezin bulunduğu görülmektedir.

Şekil 1: Tezlerin yıllara göre dağılımı.

Şekil 2: Tezlerde kullanılan yöntemlerin dağılımı.

Şekil 3: Tezlerin tür olarak dağılımı.

Tezlerin Yapıldığı Üniversitelere Göre Dağılımı

Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yapıldığı üniversitelere göre dağılımı Şekil 4’te sunulmuştur. Şekil 4 incelendiğinde bu konuda yapılan tezlerin en fazla Trakya (n=5) ve Anadolu (n=4) Üniversiteleri’nde yapılmış olduğu görülmektedir. Bu üniversitelerin ardından, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Beykent Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi’nde ise konu ile ilgili yalnızca birer tez yapıldığı tespit edildi.

Tezlerin Yapıldığı Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

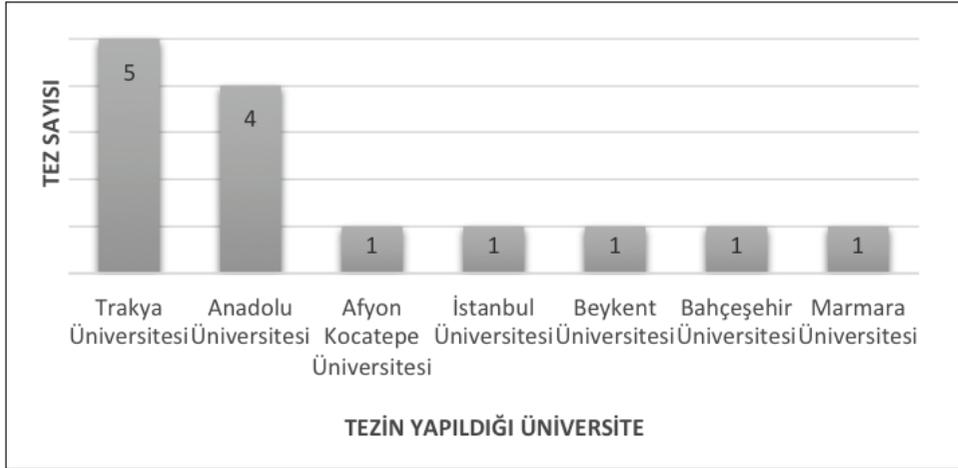
Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yapıldığı anabilim dallarına göre dağılımı Şekil 5’te gösterilmiştir. Şekil 5 incelendiğinde bu konuda yapılan tezlerin en çok bilgisayar mühendisliği (n=6) anabilim dalında yapıldığı görülmektedir. Basın yayın, bilgisayar, zihin engelliler öğretmenliği, enformatik, bilgi teknolojileri, ortaöğretim fen ve matematik alanları eğitimi, uzaktan eğitim ve eğitim iletişimi

ve planlaması bölümlerinde ise yalnızca birer adet tez yapıldığı tespit edildi.

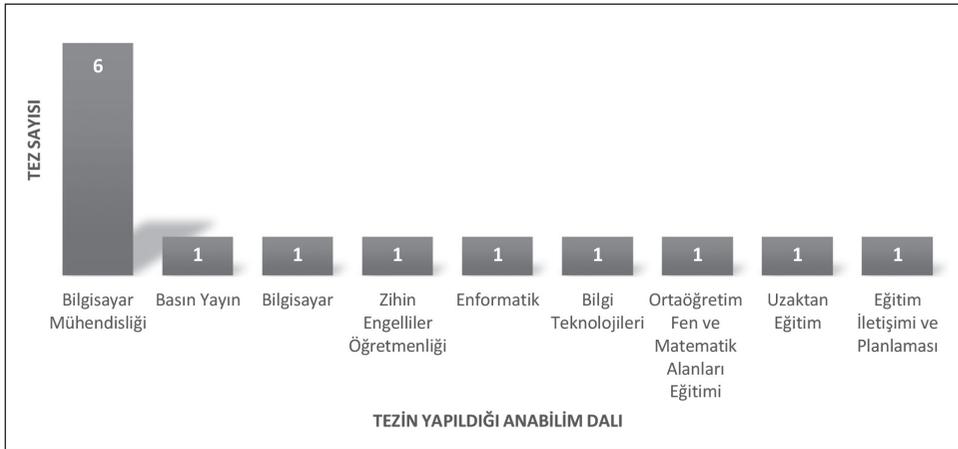
Tezlerin Örneklem Grubuna Göre Dağılımı

Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin örneklem grubuna göre dağılımı Şekil 6’da sunuldu-

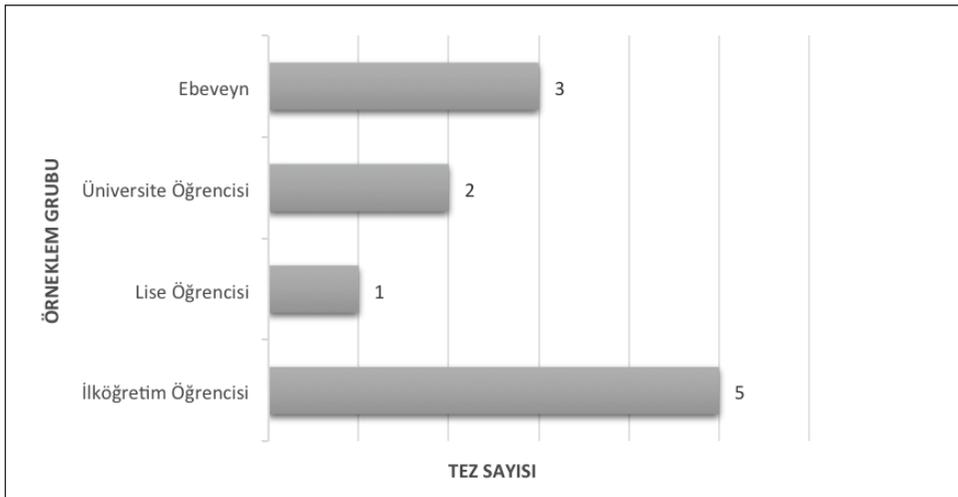
ğu gibidir. Şekil 6 incelendiğinde bu konuda yapılan tezlerde örneklem grubu olarak en çok ilköğretim öğrencileri (n=5) ile çalışıldığı görülmektedir. Tezlerde çalışılan diğer örneklem grupları da ebeveynler (n=3), üniversitesi öğrencileri (n=2) ve lise öğrencilerinden (n=1) oluşmaktadır.

Şekil 4: Tezlerin yapıldığı üniversitelere göre dağılımı.

Şekil 5: Tezlerin yapıldığı anabilim dallarına göre dağılımı.

Şekil 6: Tezlerin örneklem grubuna göre dağılımı.

Tezlerde Çalışılan Engel Türlerinin Dağılımı

Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde çalışılan engel türlerinin dağılımı Şekil 7’de sunulmuştur. Bu çalışma kapsamında incelenen tezlerden birinde ise birden fazla engel türüne yönelik çalışmalar yapıldığı tespit edildi. Bu doğrultuda, Şekil 7 incelendiğinde bu konuda yapılan tezlerde engel türü olarak en çok zihinsel engelli (n=5) bireylere yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Tezlerde çalışılan diğer engel türleri ise sırasıyla bedensel engelli (n=3), işitme engelli (n=3), görme engelli (n=3), otizm (n=1) ve özel öğrenme güçlüğüdür (n=1).

Tezlerde Çalışılan Konuların Dağılımı

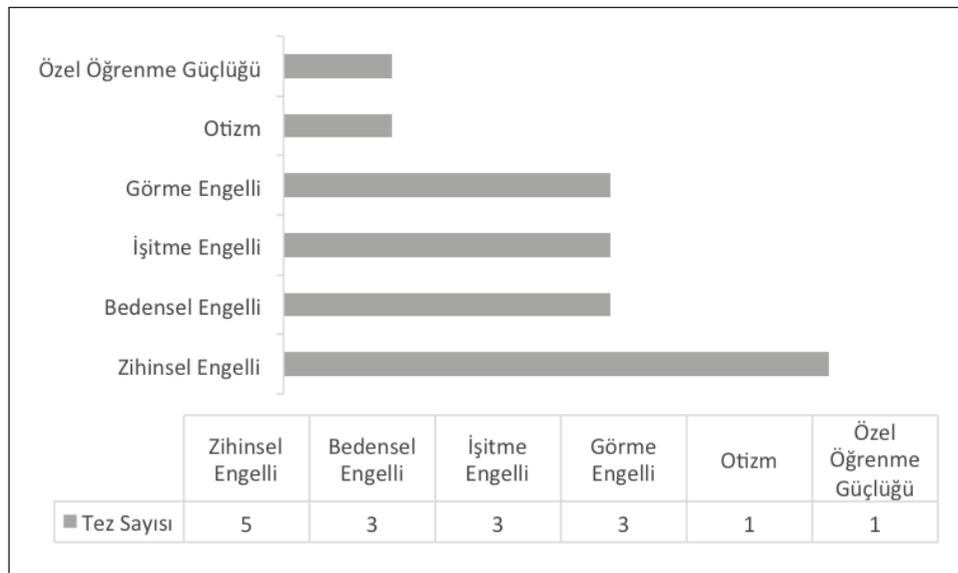
Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde çalışılan tez konuları Tablo 1’de görüldüğü gibidir. Tablo 1’de de görüldüğü gibi bu çalışma kapsamında incelenen tezlerde on iki farklı tez konusunun çalışıldığı görüldü.

Tezlerde İncelenen Ders Alanı Dağılımı

Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde çalışılan ders alanları Tablo 2’de görüldüğü gibidir. Tablo 2’de de görüldüğü gibi çalışılan ders alanının belirtildiği tezlerde matematik, hayat bilgisi, türkçe ve fen bilgisi dersleri bağlamında çalışmaların gerçekleştirildiği tespit edildi.

Tablo 1: Tezlerde Çalışılan Konular

Tez konusu
1. Bedensel engellilerin uzaktan eğitimi için sistem geliştirilmesi
2. Otistik çocukların ebeveynlerinin eğitimine ilişkin geliştirilen uzaktan aile eğitimi programının ailelerin bilgi düzeylerine etkisinin incelenmesi
3. Fiziksel engelli bireyler için tasarlanacak bir uzaktan eğitim sisteminde yer alan öğretim materyallerinin özelliklerinin belirlenmesi
4. İşitme engelli bireyler için tasarlanan web tabanlı bir arayüzün uzaktan eğitim sistemi aracılığıyla sunulması
5. Zihinsel engelli çocuklar için uzaktan eğitim ortamında kullanılmak üzere bir öğretim yönetim sisteminin geliştirilmesi
6. Görme engelli öğrenciler için zeki öğretim sistemi tasarımı
7. Eğitilebilir düzeyde olan zihinsel engelli çocukların, fen ve matematik derslerindeki başarılarının web destekli uzaktan eğitim sistemi kullanılarak artırılması
8. Zihinsel engelli olan bireylere uzaktan eğitim ile sosyal beceri öğretimi
9. Özel öğrenme güçlüğü olan bireylere uzaktan DJ eğitimi verilmesi
10. Görme engelli öğrencilere uzaktan eğitim yoluyla matematik eğitimi
11. Açıköğretim sisteminde öğrenim gören özel gereksinimli öğrencilerin destek hizmetleri gereksinimlerinin belirlenmesi
12. İşitme engelli çocuklara sahip ebeveynlerin uzaktan eğitim yoluyla eğitilmesi

Şekil 7: Tezlerde çalışılan engel türlerinin dağılımı.

Tablo 2: Tezlerde İncelenen Ders Alanları

Ders türü
1. Matematik dersi
2. Hayat bilgisi dersi
3. Türkçe dersi
4. Fen bilgisi dersi

Tezlerde İncelenen Değişkenler

Türkiye’de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde incelenen değişkenler Tablo 3’te verilmiştir. Tablo 3’te de görüldüğü gibi çalışılan değişkenin belirtildiği tezlerde akademik başarı, matematik becerileri, sosyal beceri düzeyi, ebeveyn bilgi düzeyi ve ebeveyn görüşleri değişkenlerinin incelendiği tespit edildi.

Tablo 3: Tezlerde İncelenen Değişkenler

Değişken türü
1. Akademik başarı
2. Matematik becerileri
3. Sosyal beceri düzeyi
4. Ebeveyn bilgi düzeyi
5. Ebeveyn görüşleri

TARTIŞMA

Türkiye’de engelli bireylerin uzaktan eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin yönetsel eğilimlerini, türlerini, incelenen engel çeşidini, tezlerde çalışılan konu, ders alanı ve değişken türlerinin incelendiği bu çalışmada YÖK tez merkezinden on dört adet lisansüstü teze ulaşıldı ve analiz edildi. İncelenen tezlerin yönetsel eğilimleri ve araştırma konuları detaylı bir şekilde değerlendirildi. Araştırma sonuçlarına göre konu ile ilgili ilk tezin 1986 yılında yapıldığı, 2000’li yıllarda ise az da olsa bir artış olduğu görülmektedir. Bu bulgunun uzaktan eğitim uygulamalarının 2000’li yıllardan sonra artış göstermesi, özellikle kitlesel açık çevrimiçi öğretim ortamlarının yaygınlaşması ile bireysel öğrenmenin giderek önem kazanması ile ilişkili olduğu söylenebilir (Bülbül et. al., 2016; Kocdar, Okur & Bozkurt, 2017). Ayrıca 2000’li yıllar ile birlikte engellilerin eğitiminde teknolojik araçların kullanımının yaygınlaşmasının da uzaktan eğitim araştırmalarındaki artışın nedenlerinden biri olduğu söylenebilir (Yıldız, 2010). Uzaktan eğitim ortamları yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenmeyi teşvik etmesinden dolayı engelli bireyler için de fırsat eşitliği sağlamak ve bu nedenle engelli bireylerin uzaktan eğitim alma talepleri de gün geçtikçe artmaktadır (Allen & Coney, 2017; Edmonds, 2004; Thind, Stevens & Waters, 2016). Bu doğrultuda engelli bireylerin uzaktan eğitimine yönelik araştırmaların önemli olduğu ve daha fazla araştırma yapılması gerektiği söylenebilir.

Tez türlerine yönelik yapılan incelemede kullanılan yöntemlerin en fazla nitel ve nicel araştırma yöntemleri olduğu görülmekte-

dir. Özellikle teknik bir ortamın tasarlandığı sistem geliştirme çalışmalarının da sayısının fazla olduğu görülmektedir. Sistem geliştirme çalışmalarının genellikle bilgisayar mühendisliği anabilim dalında yapıldığı görülmektedir. Karma araştırma yönteminin ise yalnızca bir lisansüstü tezte uygulandığı görülmektedir. Driscoll’un (1995) da belirttiği gibi öğretim sistemlerindeki güncel değişim ve dönüşümler nedeniyle eğitim araştırmaları, yalnızca bir araştırma yöntemine bağlı kalmadan farklı araştırma yöntemlerine de uyarlanabilmelidir. Bu nedenle engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili lisansüstü tezlerde karma araştırma yönteminin kullanıldığı tezlerin yapılmasının konu ile ilgili daha derinlemesine bilgi edilmesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

Çalışma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerin en fazla yüksek lisans düzeyinde yapıldığı, doktora düzeyinde ise yalnızca bir lisansüstü tezin olduğu görülmektedir. Bu durum ülke genelinde doktora program sayısının daha az sayıda olması ve doktora programlarına daha az sayıda öğrenci kabul edilmesiy-le açıklanabilir. Ayrıca, doktora tez sürecinin daha fazla emek isteyen bir süreç olmasının da bu bulgunun nedenlerinden biri olduğu söylenebilir (Tosuntaş, Emirtekin & Süral, 2019). Bu doğrultuda daha kapsamlı incelemeler yapılabilmesi için bu konu ile ilgili doktora tez çalışmalarının sayısının artmasının alana önemli katkıları olacağı söylenebilir.

Lisansüstü tezlerin yapıldığı üniversiteler incelendiğinde en fazla tez çalışmasının yapıldığı üniversitelerin Trakya ve Anadolu Üniversiteleri olduğu görülmektedir. Trakya Üniversitesi’nin engelsiz üniversite biriminin bulunması ve öğrencilere sunulan destek hizmetlerine yönelik uygulamaların tez çalışmalarında yer alması bu konuda ön plana çıkmasının nedenlerinden biri olarak düşünülebilir. Ayrıca Anadolu Üniversitesi’nin köklü bir açık ve uzaktan öğrenme fakültesinin olması da bu konuda ön plana çıkmasının nedenlerinden biri olarak görülebilir.

Bu tezler yapılan anabilim dallarına göre incelendiğinde ise en fazla bilgisayar mühendisliği alanında yapıldığı görülmektedir. Zihin engelliler öğretmenliği, enformatik, bilgi teknolojileri, ortaöğretim fen ve matematik alanları eğitimi, uzaktan eğitim ve eğitim iletişimi ve planlaması bölümlerinde ise yalnızca birer adet tez yapıldığı tespit edildi. Bilgisayar mühendisliği alanında geliştirilen sistemler genellikle engelli bireylerin çeşitli ihtiyaçları sonucunda ortaya çıkan sorunların çözümü için geliştirilmiş sistemlerdir. Bu sistemlerin geliştirilmesi ve etkilerinin değerlendirilmesi genellikle program geliştirme birimleri tarafından yapıldığından mühendislik alanında bu tezlerin daha fazla yapılması olağandır. Bu çalışmalar uzaktan eğitim süreçlerinin etkililiğinin artırılması açısından önemlidir. Nitekim, Lapadula (2003) engelli bireyler için yardımcı teknolojilerin kullanımına ilişkin uzaktan ve yerinde teknik destek sağlanması, yardımcı teknolojilerle ilgili yaşanan problemlere ilişkin sıkça sorulan soruların yer aldığı ve destek talebinin iletilebildiği sistemlerin tasarlanmasının eğitim sürecinin sürekliliği adına önemli olduğunu belirtmektedir.

Tezlerde çalışılan örneklem grubunun ise en çok ilköğretim öğrencileri olduğu, lise ve üniversite öğrencilerinin ise az sayıda lisansüstü tezte örneklem olarak seçildiği görülmektedir. Ülke-

mizde engelli bireyler toplam nüfusun %12.29'unu oluşturmaktadır (TÜİK, 2019). Bu oranlar göz önüne alındığında, engelli bireylerin uzaktan eğitime ilişkin uygulama ve araştırma sayısının artırılmasının önemli olduğu söylenebilir.

Türkiye'de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde çalışılan engel türlerinin dağılımlarına bakıldığında ise farklı engel türlerine yönelik çalışmalar yapıldığı tespit edildi. Tezlerde en çok zihinsel engelli bireylere yönelik çalışmalar yapıldığı görülmüştür. En az çalışılan engel türü ise otizm ve özel öğrenme güçlüğüdür. Uzaktan eğitimin doğasındaki yer, program ve içeriğin aktarılması ile ilgili esneklikler eğitimde bireysel gereksinim ve istekleri destekler niteliktedir. Engel durumu bulunan bireylerin de bireysel tercihleri ve gereksinimlerinin olması dolayısıyla, uzaktan eğitim bu bireylerin eğitilmesi için değerlendirilmelidir. Dolayısıyla uzaktan eğitim sunan üniversiteler engelli bireylerin gereksinimlerini karşılamak için geniş bir hizmet yelpazesi geliştirmelidir (Ommerborn, 1998). Ayrıca farklı engel durumuna sahip bireylerin uzaktan eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tez çalışmalarının da artırılması gerektiği söylenebilir.

Türkiye'de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde çalışılan tez konularında on iki farklı tez konusunun çalışıldığı ve bu konular arasında çeşitli engel durumlarının bulunduğu görülmektedir. Engel durumlarına yönelik yapılan tez çalışmalarında engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun destek sistemlerinin geliştirildiği, geliştirilen sistemler üzerinden engelli bireylere veya ebeveynlerine eğitimler sunulduğu, uzaktan eğitim ile öğrenim gören engelli bireylerin öğrenme süreci ve deneyimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği görülmektedir.

Türkiye'de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde çalışılan ders alanlarının matematik, hayat bilgisi, türkçe ve fen bilgisi olduğu tespit edildi. Teknolojinin giderek yaygınlaştığı günümüzde, engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili çalışmaların farklı ders alanlarında da uygulanması gerektiği söylenebilir. Nitekim, bilişim uzmanları ve özel eğitim uzmanlarının hedefi, özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler, onların aileleri ve öğretmenlerin eğitimine yönelik her bölümünde hissedilen teknolojik gelişmelerden yüksek düzeyde yararlanmak olmasıdır (Male, 2003). Teknoloji hayatımızda yer aldığı sürece; bireyler sağlanan fırsatlardan faydalanmalı ve öğretmenler bu teknolojileri eğitimde aktif şekilde kullanılmalıdır (Kocdar, Okur & Bozkurt, 2017).

Türkiye'de engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde akademik başarı, matematik becerileri, sosyal beceri düzeyi, ebeveyn bilgi düzeyi ve ebeveyn görüşleri değişkenlerinin incelendiği tespit edilmiştir. Yapılan lisansüstü tez sayısının azlığı da göz önünde bulundurulduğunda, konu ile ilgili tez çalışmalarının artırılarak farklı değişkenlerin incelenmesinin kapsamlı incelemeler yapılması açısından önemli olduğu söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak, bu çalışma engellilerin uzaktan eğitimi ile ilgili Türkiye'deki lisansüstü tez çalışmalarını inceleyerek gelecekteki

araştırmacılara rehber olması açısından önemlidir. Çalışmada konu ile ilgili on dört adet lisansüstü teze ulaşılmış ve bu sayının oldukça az sayıda olduğu ve bu konudaki çalışmaların artırılması gerektiği söylenebilir. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak araştırmacılara yönelik olarak aşağıdaki öneriler sunulmaktadır.

- İncelenen tezlerde en çok nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı belirlendi. Daha kapsamlı incelemeler yapılabilmesi için karma araştırma yönteminin kullanıldığı tez çalışmalarının da yapılması gerekmektedir.
- İncelenen tezlerde matematik, hayat bilgisi, türkçe ve fen bilgisi derslerine yönelik araştırmalar yürütüldüğü tespit edildi. Uzaktan eğitimin engelli bireylerin eğitimindeki etkileri dil öğretimi ve sosyal becerilerin öğretimi gibi alanlarda da incelenebilir.
- İncelenen tezlerde en çok ilköğretim öğrencilerinin örneklem grubu olarak incelendiği görüldü. Uzaktan eğitimin lise ve üniversite düzeyindeki engelli bireylerin eğitimine de önemli katkılar sunacağı düşünüldüğünde, bu öğrencilerin öğrenme süreçlerine yönelik tez çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Aksal, F. A. (2015). Are headmasters digital leaders in school culture?. *Education & Science, 40*(182), 77-86.
- Allen, M., & Coney, K. (2017). What happens next? 2017: A report on the first destinations of 2015 disabled graduates. https://www.agcas.org.uk/write/MediaUploads/Resources/Disability%20TG/WHN_report_final_20_October_2017.pdf adresinden alınmıştır.
- Altınay, F., Dagli, G., & Altınay, Z. (2017). Role of technology and management in tolerance and reconciliation education. *Quality & Quantity, 51*, 2725-2736.
- Artino, A. R., & Stephens, J. M. (2009). Academic motivation and self-regulation: A comparative analysis of undergraduate and graduate students learning online. *The Internet and Higher Education, 12*(3-4), 146-151.
- Başar, M., Arslan, S., Günsel, E., & Akpınar, M. (2019). Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim algısı. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education, 3*(2), 14-22.
- Burdette, P. J., & Greer, D. L. (2014). Online Learning and students with disabilities: Parent perspectives. *Journal of Interactive Online Learning, 13*(2), 67-88.
- Bülbül, A. H., Tuğtekin, U., İlic, U., Kuzu, A., & Odabaşı, H. F. (2016). Çevrimiçi ortamlarda araştırma toplulukları: Öğretim üyeleri için bir yol haritası. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 17*(2), 171-190.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (6th ed.). Routledge.
- Driscoll, M. (1995). *Paradigms for research in instructional systems*. In Gary J. Anglin (Ed.). *Instructional technology: Past, present, and future* (2nd ed. pp. 322-329). Englewood, CO: Libraries. Unlimited.
- Edmonds, C. D. (2004). Providing access to students with disabilities in online distance education: Legal and technical concerns for higher education. *American Journal of Distance Education, 18*(1), 51-62.

- Graham, S., & Harris, K. R. (2013). Common Core State Standards, Writing, and Students with LD: Recommendations. *Learning Disabilities Research & Practice, 28*(1), 28-37.
- Göker, H., & Tekedere, H. (2016). Content analysis of the graduate thesis on e-learning environments for people with disabilities. *Adiyaman University Journal of Social Sciences Institute, 24*, 945-970.
- Heiman, T., & Shemesh, D. O. (2012). Students with LD in higher education use and contribution of assistive technology and website courses and their correlation to students' hope and well-being. *Journal of Learning Disabilities, 45*(4), 308-318.
- Kinash, S., Crichton, S., & Kim-Rupnow, W. S. (2004). A review of 2000-2003 literature at the intersection of online learning and disability. *American Journal of Distance Education, 18*(1), 5-19.
- Kocdar, S., Okur, M. R., & Bozkurt, A. (2017). An examination of xMOOCs: An embedded single case study based on Conole's 12 dimensions. *Turkish Online Journal of Distance Education, 18*(4), 52-65.
- Lapadula, M. (2003). A comprehensive look at online student support services for distance learners. *The American Journal of Distance Education, 17*(2), 119-128.
- Male, D. (2003). Challenging behaviour: The perceptions of teachers of children and young people with severe learning disabilities. *Journal of Research in Special Educational Needs, 3*(3), 162-171.
- Muilenburg, L. Y., & Berge, Z. L. (2005). Student barriers to online learning: A factor analytic study. *Distance education, 26*(1), 29-48.
- Ommernorn, R. (1998). Distance Study for the disabled. *National and international experience and perspectives. Hagen, Germany: Fern-Universität, Zentrales Institut für Fernstudienforschung (ZIFF)*. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 422 516).
- Pearson, J., & Trinidad, S. (2005). OLES: An instrument for refining the design of e-learning environments. *Journal of Computer Assisted Learning, 21*(6), 396-404.
- Sakarya, A. (2011). *Zihinsel engelli çocuklar için moodle ortamında bir uzaktan eğitim sisteminin geliştirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Seale, J. K. (2013). *E-learning and disability in higher education: Accessibility research and practice*. Routledge.
- Stemler, S. (2001). An overview of content analysis. *Practical Assessment, Research & Evaluation, 7*(17), 1-6.
- Tandy, C., & Meacham, M. (2009). Removing the barriers for students with disabilities: Accessible online and web-enhanced courses. *Journal of Teaching in Social Work, 29*(3), 313-328.
- Thind, R., Stevens, T., & Waters, B. (2016). Into higher education 2016: For anyone with learning, health or disability issues. London, UK: Disability Right. Retrieved from <https://www.disabilityrightsuk.org/sites/default/files/IntoHE2016.pdf>
- Topaloğlu, M. (2008). *Zihinsel engelli çocukların uzaktan eğitimi ve web tabanlı bir yazılım sisteminin geliştirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Tosuntaş, Ş. B., Emirtekin, E., & Süral, İ. (2019). Eğitim ve öğretim teknolojileri konusunda yapılan tezlerin incelenmesi (2013-2018). *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 9*(2), 277-286.
- TÜİK (2019, Mayıs). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni [Basın Bülteni]. Erişim adresi https://ailevecalisma.gov.tr/media/6598/bulten_may%C4%B1s2019_20190624-1.pdf.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S. (2010). Bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla özürllüler için geleceğe bir kapı açmak. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3*(11), 612-620.
- Yükseltürk, E., & Bulut, S. (2007). Predictors for student success in an online course. *Journal of Educational Technology & Society, 10*(2), 71-83.
- Watson, J., Murin, A., Vashaw, L., Gemin, B., & Rapp, C. (2013). Keeping Pace with K-12 Online & Blended Learning: An Annual Review of Policy and Practice. 10 Year Anniversary Issue. *Evergreen Education Group*.